

УДК 338.4.+908(477)

Муравська С. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Львівський інститут економіки і туризму (Україна, Львів), svitlana_muravska@i.ua

**Музейні заклади системи вищої освіти
Західної України: статистика і логістика**

Зроблена спроба окреслити статистичні дані щодо кількості, профільного різноманіття та особливостей розміщення музеїв та колекцій у просторі вищої школи. Базою для аналізу виступив емпіричний матеріал, отриманий головним чином у ході дослідницьких візитів до музеїв 7 областей Західної України, а також дані з наукової літератури та офіційних сайтів ЗВО. Зібрана інформація іде у розріз із відомостями, які до 2014 р. оприлюднювало Міністерство освіти і науки, пустивши зараз ситуацію на самотпів. Станом на січень 2018 р. у західному регіоні України налічувалося 166 музеїв та колекцій, хоча ця цифра нестаточна. За профільним різноманіттям лідирують природничі колекції та збірки історії освіти, які становлять 27 і 20 % відповідно.

Ключові слова: музеї, університет, заклад вищої освіти, розміщення.

Музейна справа – один із найдавніших напрямків діяльності закладів вищої освіти, корені якої сягають ще XIX ст. Музеї ЗВО по праву вважалися одними із найпотужніших культурних установ свого часу. З плином часу ця ситуація змінилася в негативний бік. Свою роль у цьому процесі відіграла зміна громадського статусу ще у радянські часи. Музеї ЗВО часто залишаються осторонь – і від світу музеїв, з точки зору яких вони часто не є рівноправними партнерами, і від університетського простору, для якого вони – допоміжний підрозділ. Водночас подібні збірки особливим чином відображають спадщину вищої школи, зрозуміти масштаби якої можна тільки на основ змалювання часто статистичної картини про кількість і профілі таких збірок.

За радянського часу проблему розвитку музейної справи у середовищі ЗВО розглядали побіжно, у контексті вивчення суспільних чи навчальних музеїв [1; 5]. Українська історіографія питання залишається недостатньо незаповненою, оскільки окремі публікації розглядають такі «музейони» в руслі музейної педагогіки [2; 4] або категорії громадських музеїв [3]. У матеріалах нечисленних конференцій фігурують переважно нариси історії та огляду експозицій, натомість комплексні праці відсутні чим і обумовлюється актуальність вказаної статті.

Мета статті – проаналізувати емпіричний матеріал, отриманий авторкою у ході дослідницьких візитів до університетів Західної України¹ упродовж 2012–2017 рр., окреслити статистичні дані щодо кількості музеїв та колекцій, профільного різноманіття та особливостей розміщення у просторі вищої школи.

Для аналізу кількості і характеристики галузевого різноманіття музеїв використано схему, запропоновану Юрієм Павленком, який побудував класифікацію залежно від особливостей змісту збірань, які визначили тип, профільну групу та профіль музею [6, с. 77]. У категорії музеїв педагогічного профілю (за змістом музейних фондів) автор виділив педагогічні музеї, музеї

системи освіти та музеї різних профілів, які діють при закладі освіти. У останній групі виокремлено історичні, мистецтвознавчі, природничо-наукові та техніко-економічні. Комплексні музеї (краєзнавчі, історико-архітектурні, історико-художні) становлять окрему категорію.

Аналіз емпіричних даних дозволяє зробити висновок, що станом на січень 2018 р. у західному регіоні України налічувалося 166 музеїв та колекцій, причому до цього переліку окремими пунктами зараховано тільки ті зібрання, які відповідають принаймні одному із нижче наведених положень:

- знаходяться в окремому приміщенні або його частині з метою матеріалізації історії і привернення адміністрацією уваги до окремих сторінок історії ЗВО;
- використовуються як наочний матеріал у навчальному процесі та/або дослідницькій діяльності;
- є частиною національного надбання країни;
- визнаються адміністрацією ЗВО окремою збіркою, яка має значну історико-культурну цінність.

Схематичне співвідношення музеїв та колекцій залежності від їхнього профілю відображає Рис.1. Кількість зібрань умовна, адже в окремих випадках музей має декілька колекцій, які знаходяться у різних експозиціях, натомість у інших випадках невелика колекція могла би бути частиною музею, однак збірки закладу одного профілю не перебувають під однією парасолькою. Тому кількість музеїв/колекцій у структурі ЗВО – не завжди показник їхньої цінності та різноманітності.

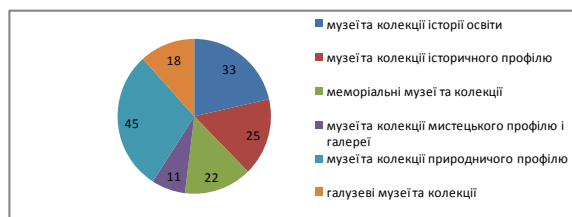

Рис.1. Музеї та колекції системи вищої освіти
Західної України

Аналіз розвитку музеїв у розрізі областей (Рис.2.) показує, що найбільша кількість скарбів вищої школи зосереджена у Львівській та Тернопільській областях. Один із логічних чинників, який обумовлює такий стан речей – історія створення ЗВО. Багато цінних збірань ведуть своє коріння із Львівського університету, від якого у різний час пагонами відщеплювалися факультети. Так колекції, пов'язані із профілем останніх, змінювали підпорядкування.

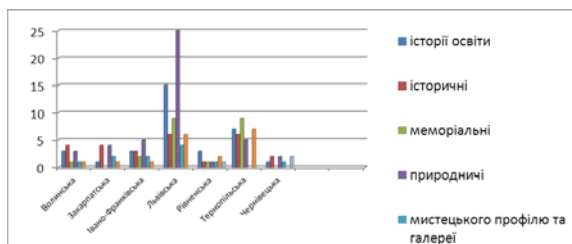

Рис. 2. Музеї та колекції ЗВО у розрізі профілів
та розміщення у областях

¹ Оскільки термін є радше умовним, уточнюємо, що мова піде про сім областей: Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Чернівецьку та Закарпатську.

Місцезнаходження музею дуже симптоматично вказує на значення останнього у житті ЗВО. Проте ця умова стосується головним чином музеїв історії та меморіальних. Спостерігається певна жартівлива закономірність: чим ближче приміщення «храму муз» до кабінету ректора, тим він більш помітний у житті вищої школи. Цьому є кілька логічних пояснень. По-перше, наявність музею у головному корпусі (де традиційно знаходиться кабінет ректора), автоматично привертає до нього увагу гостей. Це обумовлює завдання–максимум для нього – завжди бути в тонусі, оскільки діяльність підрозділу таким чином постійно опиняється у полі зору як гостей, так і керівництва. По-друге, сам факт виділення приміщення під музей у центральному корпусі, де традиційно йде конкуренція за використання кожного квадратного метру, підтверджує благі наміри ректорату використати «храм муз» як спосіб промоції університету шляхом матеріалізації історії. Натомість для «музейонів», для яких навчальна функція – основна, є більш логічним близьке розміщення відносно відповідного факультету, кафедри із метою ефективної і швидкої реалізації навчального процесу.

Російський дослідник Віктор Панов розробив номенклатуру, яка відображає ідеальну структуру приміщень університетських музеїв. Зокрема, він пропонує виділити музей історії, спеціалізований науковий музей, комплексний музей, регіональний центр обслуговування музеїв [7]. Звичайно, це зразковий варіант, який часто залишається утопічним. Символічно, що серед усіх музеїв, які потрапили в поле дослідження автора, тільки для одного з них – Народного музею історії ЛДУВС – було споруджено добудову на подвір'ї вищої школи, як вказував у інтерв'ю фахівець відділу соціально-гуманітарної роботи відділу кадрового забезпечення Дмитро Удуд. Абсолютна більшість споруд була пристосована. Їхня локація дуже різноманітна, причому окремі музеї знаходяться в приміщенні гуртожитків, напівпідвальних приміщеннях, на території господарських частин і навіть (sic!) біля вбиралень. Необхідність проведення ремонту у музеях історії ЗВО символічно залежить від того, як багато часу минуло від святкування чергової річниці вищої школи. У набагато гіршому становищі навчальні музеї, притому навіть ті з них, які мають колекції столітньої давності і представляють цінність як музейні об'єкти національного значення.

В умовах все зростаючих вимог до суб'єктів вищої освіти, паралельно зростають вимоги до їхніх підрозділів – кафедр, бібліотек, лабораторій тощо. У цьому переліку фігурують і музеї, які у рейтингу пріоритетів ЗВО стоять явно не на першому місці. І коли перед вищою школою постає проблема пошуку додаткового приміщення як аудиторної площі чи з іншою метою, саме музеї – скоріше, ніж будь-яка інша одиниця закладу – опиняються у зоні потенційного ризику. Працівники музеїв, які через ризик втратити роботу побажали залишитися анонімними в інтерв'ю, організованих у ході дослідницьких візитів, вказували про дуже нестійку позицію таких підрозділів у боротьбі за простір вищої школи.

Отже, можна констатувати, що станом на січень 2018 р. у західному регіоні України налічувалося 166 музеїв та колекцій, хоча ця цифра динамічна. Щодо

профільного різноманіття, то лідирують природничі колекції та збірки історії освіти, які становлять 27 і 20% відповідно. Конгломератами, які акумулюють у своїй структурі лівову частку спадщини вищої школи, котра у свою чергу презентує національне надбання, є Львівський національний університет ім. І. Франка та Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича.

Список використаних джерел

1. Буланый И. Т., Явтушенко И. Г. Громадські музеї України: Історія, досвід, проблеми. – К.: Мистецтво, 1979. – 197 с.
2. Гайда Л. А. Музеї у навчальному закладі. – К.: Шкільний світ, 2009. – 128 с.
3. Крук О. І. Розвиток музейної справи в Україні (кінець 1950–х – 1980-ті рр.): Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. – Х., 2000. – 20 с.
4. Медведєва І. М. Організаційно-педагогічні засади діяльності музеїв у вищих технічних навчальних закладах: Дис. ... канд. пед. наук. – Луганськ, 2009. – 256 с.
5. Омельченко Ю. А. Розвиток учбових музеїв: Навч. посіб. – К.: Радянська школа, 1988. – 194 с.
6. Павленко Ю. Г. Музеї педагогічного профілю у контексті професійного становлення майбутніх учителів: сутнісний аспект // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – С. 75–79. – URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2322/> (17.01.2018).
7. Панов В. Архитектурно-типологические принципы проектирования музеев вузов. Автореф. ... канд. архитектуры. – Москва, 2002. – URL: <http://www.dissercat.com/content/arkhitekturno-tipologicheskie-printsipy-proektirovaniya-muzeev-vuzov> (18.01.2018).

References

1. Bulanyi I. T., Yavtushenko I. H. Hromadski muzei Ukrainy: Istoriia, dosvid, problemy. – K.: Mstetstvo, 1979. – 197 s.
2. Haida L. A. Muzei u navchalnomu zakladi. – K.: Shkilnyi svit, 2009. – 128 s.
3. Kruk O. I. Rozvytok muzeinoi spravy v Ukraini (kinets 1950–kh – 1980–ti rr.): Avtoref. dys. ... kand. istor. nauk: 07.00.01. – Kh., 2000. – 20 s.
4. Medvedieva I. M. Orhanizatsiino-pedahohichni zasady diialnosti muzeiv u vyshchyykh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh: Dys. ... kand. ped. nauk. – Luhansk, 2009. – 256 s.
5. Omelchenko Yu. A. Rozvytok uchbovykh muzeiv: Navch. posib. – K.: Radianska shkola, 1988. – 194 s.
6. Pavlenko Yu. H. Muzei pedahohichnoho profilu u konteksti profesiinoho stanovlennia maibutnykh uchyteliv: sutnisnyi aspekt // Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho univertsytetu imeni Ivana Franka. – S. 75–79. – URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2322/> (17.01.2018).
7. Panov V. Arhitekturno-tipologicheskie principy proektirovaniya muzeev vuzov. Avtoref. ... kand. arhitektury. – Moskva, 2002. – URL: <http://www.dissercat.com/content/arkhitekturno-tipologicheskie-printsipy-proektirovaniya-muzeev-vuzov> (18.01.2018).

Muravska S. V., Ph.D., Lviv Institute of Economy and Tourism (Ukraine, Lviv), svitlana_muravska@i.ua

Museum institutions of the higher educational system of Western Ukraine: statistics and logistics

The article is an attempt to outline statistical data about the number, profile variety and features of the placement of museums and collections in higher school space. The basis for analysis was empirical material, obtained mainly through research visits to museums in 7 regions of Western Ukraine, as well as data from scientific literature and official sites of HEE. The collected information is contrary to the data previously published by the Ministry of Education and Science till 2014, because the situation is not regulated now. There were 166 museums and collections of HEE in the western region of Ukraine in January 2018, although it is incomplete number. Natural collections and collections of history of education make up 27 and 20 %.

Keywords: museum, university, higher educational establishment, placement.

* * *